

เตรียมความพร้อมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย Preparation for Learning Development of Preschoolers

นิธิภัทร กมลสุข*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอพัฒนาการที่สำคัญของเด็กปฐมวัย ซึ่งถือว่าเป็นวัยรากฐานที่สำคัญของชีวิต โดยได้อธิบายถึงความสำคัญในพัฒนาการเพื่อให้เข้าใจธรรมชาติของเด็กในวัยนี้ ที่ก่อให้เกิดแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการ ทั้ง 4 ด้าน คือด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ตลอดจนการส่งเสริมให้เด็กมีคุณธรรม จริยธรรม ตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ มีจิตอาสา มีจิตใจที่เต็มใจรู้จักการรอคอย มีการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน อันก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ซึ่งผลจากการที่ในแต่ละช่วงวัยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วพ่อแม่ควรรีบส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีตั้งแต่ในช่วงวัยนี้ โดยใช้ปัจจัยทั้ง 5 ประการ คือ อาหาร การดูแลให้ความรัก เอาใจใส่ การเล่นที่สมวัย การใช้ภาษาและสิ่งแวดล้อม ที่ทุกปัจจัยล้วนมีส่วนช่วยส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็ก ทั้งด้านการเคลื่อนไหว ความคิดสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบในชีวิตประจำวัน การเข้าสังคมและด้านภาษา นอกจากนี้ ได้ยกตัวอย่างแบบทดสอบที่เป็นมาตรฐานในการประเมินพัฒนาการของเด็กในแต่ละด้านเพื่อเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาว่าเด็กมีพัฒนาการตามวัยเพียงใด

คำสำคัญ

เด็กวัยอนุบาล พัฒนาการ

Abstract

Development plans for kids according to their age are advisable and considerable. The purpose of this paper is to present major developments in preschool, which constitutes the foundation of every people's lives. This paper explained the importance of preschool development in order to understand the nature of children of this age in all three aspects. It aimed to encourage the four main developments of preschoolers which are physical, emotional, social and intellectual developments. Moral principles, obligations, social responsibility, generosity, tolerance and teamwork are also significant. Due to the fact that the kids of preschool age could develop so fast, the parents were expected to supply them with five most important elements; proper dietary, attention, recreation, language and environment. These elements promoted kids' development in terms of physical movement, creative thinking, daily responsibility, socialisation and linguistic skills. A standardized test was also given as an example to assess and determine the kids' developments in each aspects.

* อาจารย์ประจำคณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
E-mail: nithipatkam@pim.ac.th

Keywords

Preschoolers, Development

บทนำ

ช่วงชีวิตของมนุษย์แต่ละวัยมีความสำคัญที่แตกต่างกัน แต่วัยที่มีความสำคัญมากที่สุดสำหรับการวางรากฐานของชีวิต คือ ช่วงปฐมวัยหรือเด็กวัยอนุบาล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, 2) เพราะเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงจากวัยทารกสู่วัยเด็กที่พร้อมจะเรียนรู้ในสังคมที่กว้างขึ้น พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการทุกด้านที่เติบโตอย่างรวดเร็วในเด็กวัยนี้ ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และจริยธรรมที่ควรสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้านให้แก่เด็กวัยนี้ได้เจริญเติบโตเต็มศักยภาพ เพื่อที่จะเติบโตเป็นเยาวชนที่ดี เจริญฉลาด คิดเป็น ทำเป็น มีความสุขและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป ดังที่ได้มีการศึกษาค้นคว้างานวิจัยมากมายที่อธิบายถึงความสำคัญของการพัฒนาการเรียนรู้ในวัยเด็กที่นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญไว้ดังนี้

Hurlock (1970, 33-34) กล่าวว่าวัยเด็กนับได้ว่าเป็นวัยแห่งวิกฤติการณ์ในการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นระยะสร้างพื้นฐานของจิตใจในวัยผู้ใหญ่ต่อไป บุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่แม้จะมีความแตกต่างในวัยเด็กมากเท่าใดก็ตามแต่จะเป็นความแตกต่างที่ถือกำเนิดจากรากฐานในวัยเด็ก

Spinthall (1990, 25) กล่าวว่าในช่วง 5 ปีแรกของมนุษย์ เป็นระยะที่สำคัญที่สุดในการวางรากฐานบุคลิกภาพ ซึ่งการพัฒนาบุคลิกภาพนั้น เด็กจะต้องมีการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ได้รับ โดยการตอบสนองนี้มีผลมาจากวุฒิภาวะทางร่างกาย สติปัญญา และประสบการณ์ที่ได้รับจากสภาพแวดล้อม

Bloom (1998, 46) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กไว้ว่า ร้อยละ 50 ของสติปัญญามนุษย์จะเริ่มพัฒนาขึ้นในช่วง 4 ปีแรกของชีวิตอีกร้อยละ 30 พัฒนาในช่วง 4 - 8 ปี และอีกร้อยละ 20 พัฒนาในช่วงต่อๆ มา แสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาตั้งแต่ 0 - 6 ปี นั้น เป็น “ช่วงวิกฤติ (Critical Period)” ของการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, ความนำ) กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัยไว้ว่าเด็กอายุ 3 -5 ปี เป็นวัยที่ร่างกาย และสมองของเด็กกำลังเจริญเติบโต เด็กต้องการความรัก ความเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด เด็กวัยนี้มีโอกาสเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้สำรวจ เล่น ทดลอง ค้นพบตัวเอง ได้มีโอกาสคิดแก้ปัญหา เลือกลง ตัดสินใจ ใช้ภาษาสื่อความหมาย คิดริเริ่มสร้างสรรค์ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

พระพร รัตนาเกียรติ (2549, 67) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ในช่วงแรกเกิดถึง 6 ปี ถือได้ว่าเป็นโอกาสทองของการเรียนรู้ เพราะสมองของเด็กมีการเปลี่ยนแปลงทั้งปริมาณเส้นใยสมองและจุดเชื่อมต่อสารเคมีในสมองรวมทั้งรอยหยักที่พื้นผิวสมอง ซึ่งล้วนส่งผลต่อสติปัญญาและความฉลาดของเด็ก ถ้าเด็กได้รับการพัฒนา มีการกระตุ้นด้วยวิธีการที่ถูกต้องจะช่วยพัฒนาเซลล์สมอง การวางพื้นฐานของการเรียนรู้จะช่วยให้ทักษะการเรียนรู้พัฒนาไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า พัฒนาการทุกด้านของมนุษย์มีรากฐานมาจากพัฒนาการในวัยเด็ก โดยเฉพาะช่วงปฐมวัย เป็นช่วงที่สำคัญยิ่งของชีวิต เด็กปฐมวัยควรมีการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน และสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม การใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 เพื่อพัฒนาให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ทักษะคณิต ทักษะภาษา มีปฏิภาณไหวพริบในการแก้ปัญหาและเอาชนะปัญญาในการพัฒนาให้เกิดกระบวนการคิด รวมทั้งมีอารมณ์สุนทรีย์ เต็มโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพ ดังคำกล่าวที่ว่า “เด็กก่อนวัย 6 ปี ถือเป็นวัยทองของชีวิต หากต้องการให้พลเมืองเป็นแบบไหนก็จะต้องปูพื้นฐานให้ก่อนวัย 6 ปี การจะรอพัฒนาที่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษาก็จะสายเกินไป” (ราศี ทองสวัสดิ์, 2540, 1) ดังนั้น การเรียนรู้พัฒนาการเด็กในวัยนี้ไม่เพียงเรียนรู้เพื่อเข้าใจธรรมชาติของเด็ก แต่ยังเรียนรู้เพื่อช่วยสร้างประชากรที่ดีมีประโยชน์ให้ประเทศชาติได้อีกด้วย

ธรรมชาติของเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัยเป็นเด็กที่อยู่ในช่วงอายุ 3 - 6 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุที่พ่อแม่เฝ้าเด็กเข้าโรงเรียนอนุบาล เพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้การเข้าสังคมที่กว้างขึ้น เด็กวัยนี้จะเริ่มพัฒนาลักษณะความเป็นตัวของตัวเองให้ความสนใจในสิ่งรอบตัวอยากรู้อยากเห็น ชอบตั้งคำถามในเรื่องต่างๆ เริ่มมีการเล่นอย่างอิสระและชอบที่จะช่วยเหลือตัวเองมากขึ้น ราศี ทองสวัสดิ์ (2540, 20) กล่าวว่า การที่จะพัฒนาเด็กปฐมวัยต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็กวัยปฐมวัย ในช่วงอายุ 3 - 6 ปี ว่ามีลักษณะเป็นเช่นใดเพื่อยอมรับถึงลักษณะเฉพาะวัยอย่างถูกต้องและสามารถให้การสนับสนุนส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยนี้ได้เหมาะสมโดยลักษณะธรรมชาติของเด็กวัยนี้แบ่งเป็นประการหลักๆ ดังนี้

ประการที่ 1 เด็กในวัยนี้มีลักษณะพฤติกรรม “ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง” ลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออกดูเป็นคนเห็นแก่ตัว หวงของ ไม่ยอมแบ่งปันสิ่งที่ตนมีแก่ผู้ใดและจะเริ่มเป็นผู้ให้เมื่ออายุประมาณ 4 - 6 ปีขึ้นไป

ประการที่ 2 เด็กวัยนี้ยังไม่เข้าใจสิ่งที่เขื่อนามธรรม การสอนเด็กวัยนี้โดยการเล่าบรรยายหรือบอกกล่าวด้วยคำพูดจึงยากที่เด็กจะเข้าใจดังเช่นผู้ใหญ่

ประการที่ 3 เด็กวัยนี้ยังไม่เข้าใจเหตุผลการอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้น ควรหลีกเลี่ยงการลงโทษเด็กในวัยนี้เพราะเด็กยังไม่สามารถโยงการลงโทษว่าเกี่ยวข้องกับการกระทำของตนเองอย่างไร จึงเป็นที่มาของแนวคิดในการเลี้ยงดูเด็กในวัยนี้ว่า วิธีการสั่งสอนให้เด็กเป็นคนที่มีคุณธรรมและจริยธรรมต้องจัดการเรียนรู้ด้วยการเล่านิทานให้ฟังหรือจัดกิจกรรมการเล่นเกี่ยวกับศิลปะศึกษา เป็นต้น

พัฒนาการที่สำคัญของเด็กวัยอนุบาล

เนื่องจากพัฒนาการของมนุษย์มีการเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นตามวัยที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันในแต่ละวัย ทำให้มีนักวิทยาศาสตร์ทำการศึกษาค้นคว้าลำดับขั้นของพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา จนเกิดเป็นทฤษฎีต่างๆ มากมายรวมใช้ชื่อว่า “ทฤษฎีขั้นตอนของพัฒนาการ” ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เริ่มต้นให้ความรู้กระบวนการพัฒนาการของมนุษย์และเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงมากในวงการจิตวิทยา คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพของฟรอยด์ ที่กล่าวถึงโครงสร้างของบุคลิกภาพจะประกอบด้วย อิด (Id) เป็นต้นกำเนิดของบุคลิกภาพ และเป็นส่วนที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด อีโก้ (Ego) จะเป็นส่วนของบุคลิกภาพที่ทำหน้าที่ประสาน อิด และ ซุปเปอร์อีโก้ (Superego) ให้แสดงบุคลิกภาพออกมา เพื่อให้เหมาะสมกับความเป็นจริงและขอบเขตที่สังคมกำหนดและ

ซูเปอร์ฮีโร่ที่เป็นส่วนที่เกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา บรรทัดฐานของสังคม ค่านิยม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ซึ่งทำหน้าที่ผลักดันให้บุคคลประเมินพฤติกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับมโนธรรม จริยธรรมที่พัฒนามาจากการอบรมเลี้ยงดู โดยเด็กจะรับเอาค่านิยม บรรทัดฐานทางศีลธรรมจรรยา ทฤษฎีจิตสังคมของอิริกสันที่มีแนวคิดที่ว่า แต่ละคนจะมีประสบการณ์กับวิกฤติภายในเชื่อมโยงกับแต่ละขั้นของชีวิต 8 ครั้ง ซึ่งในสามขั้นแรกถือเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดซึ่งเกิดในช่วงปฐมวัย คือ ขั้นที่ 1 การเชื่อใจ-การไม่เชื่อใจ ขั้นที่ 2 การเป็นตัวของตัวเอง-ความละอายใจและความสงสัย ขั้นที่ 3 การคิดริเริ่ม-การรู้สึกผิด ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ ที่กล่าวถึงการเรียนรู้ของเด็กที่เป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะมีพัฒนาการไปตามวัยต่างๆ เป็นลำดับขั้นและทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก ที่กล่าวถึงจริยธรรมที่มีพื้นฐานมาจากการพัฒนาทางสติปัญญาโดยการพัฒนาการทางจริยธรรม จะเกิดขึ้นเป็นลำดับตั้งแต่วัยทารก และจะค่อย ๆ พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ รวมทั้งการรับรู้ทางสังคมและบทบาททางสังคม ก็มีความสัมพันธ์ทางจริยธรรมของบุคคลด้วย โดยที่เราสามารถประเมินระดับจริยธรรมในตัวบุคคลได้จากเหตุผลที่บุคคลเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมบางอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะพบว่าทุกทฤษฎีเป็นรากฐานในการแบ่งพัฒนาการออกเป็นแต่ละช่วงวัย ตามที่จรรยา เผือกกุ (2553, 67) ได้กล่าวว่าเด็กในวัย 3-6 ปี มีพัฒนาการที่สำคัญตามวัยอยู่ 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งความสำคัญในพัฒนาการแต่ละช่วงปีก็จะมีความต้องการการพัฒนาแตกต่างกันไปในแต่ละด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ซึ่งในเด็กปฐมวัยสามารถอธิบายถึงพัฒนาการที่สำคัญทั้ง 4 ด้านได้ ดังนี้

1. **พัฒนาการทางกาย** เด็กวัยนี้นับว่าเป็นเด็กวัยตอนต้นที่มีส่วนสูงและน้ำหนักเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่จะขยายออกทางส่วนสูงมากกว่าด้านข้างกล้ามเนื้อและกระดูกจะเริ่มแข็งแรงขึ้น แต่กล้ามเนื้อที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวยังเจริญไม่เต็มที่การประสานงานของอวัยวะต่างๆ ยังไม่ดีพอ จากการศึกษาของ Gesell (1940, 54-56) พบว่าเด็กช่วงวัย 3-6 ปี มีพัฒนาการทางกายที่สำคัญหลายอย่าง เช่น มีการทรงตัวได้ดี ยืนขาเดียวได้นานขึ้น ขึ้นบันไดเองได้ วิ่งได้เร็วกว่าเดิม วิ่งเลี้ยวมุมได้ ควบคุมการวิ่งให้ช้าลงและเร็วขึ้นได้ กระโดดให้ตัวลอยสูงได้ เดินและบริหารร่างกายได้ตามจังหวะดนตรี ถีบสามล้อเด็กฯ ได้ ใช้ร่างกายบางส่วนได้ตอบสนองสิ่งเร้าแทนการโต้ตอบทั้งร่างกายได้ สามารถขว้างปาของได้ ทำกิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อมาก เช่น วาดรูปต่อภาพ ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน เป็นต้น

2. **พัฒนาการทางอารมณ์** เด็กวัย 3-6 ปี มักเป็นเด็กเจ้าอารมณ์และแสดงอารมณ์ต่างๆ ออกมาอย่างเปิดเผยและมีอิสระเต็มที่ เด็กวัยนี้มักมีความกลัวอย่างสุดขีด อิจฉาอย่างไม่มีเหตุผล โมโหง่าย การที่เด็กมีอารมณ์เช่นนี้อาจจะเป็นเพราะเด็กมีประสบการณ์กว้างขึ้น อารมณ์จึงเกิดขึ้นเพราะเงื่อนไขทางสังคมตั้งแต่สังคมภายในบ้านจนกระทั่งถึงสังคมภายนอกบ้าน เด็กที่เคยได้รับความรักความเอาใจใส่จากพ่อแม่และผู้ที่อยู่ใกล้ชิด เมื่อต้องพบกับคนนอกบ้านซึ่งไม่สามารถเอาใจใส่เด็กได้เท่าคนในบ้านและไม่สามารถที่จะเอาใจใส่ได้เหมือนเมื่อเด็กเล็กๆ เด็กจึงรู้สึกขาดใจเพราะคิดว่าตนเป็นคนที่มีความสามารถกว่าคนอื่น เด็กจะยกย่องบูชาตนเองและพยายามปรับตัวเพื่อต้องการให้เป็นที่ยรักและเป็นที่ยอมรับของบุคคลข้างเคียง การแสดงอารมณ์ในวัยนี้มักจะใช้คำพูดแสดงอารมณ์ต่างๆ แทนการรุกรานด้วยกำลังกายเพราะพัฒนาการทางร่างกายยังไม่โตเต็มที่ ทั้งนี้เด็กแต่ละคนมีอารมณ์ไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับสุขภาพ การอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่และสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น เด็กที่เติบโตขึ้นจากสภาพแวดล้อม ที่สงบเงียบได้รับความรักความเอาใจใส่และการตอบสนองความต้องการอย่างสม่ำเสมอ พ่อแม่มีอารมณ์คงเส้นคงวา เด็กจะเติบโตขึ้นเป็นคนที่มีอารมณ์มั่นคงกว่าเด็กที่มีสภาพแวดล้อมที่ตรงกันข้าม อารมณ์ของเด็กปฐมวัยที่พบได้มีดังนี้

2.1 ความกลัวที่อาจเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น เกิดจากอารมณ์ดั้งเดิมของมนุษย์ หมายความว่ามนุษย์เราเกิดมาพร้อมกับการกลัวซึ่งมีลักษณะเป็นสัญชาตญาณ และความกลัวที่เกิดจากสติปัญญาที่พัฒนาขึ้นมากกว่าวัยทารกจึงมีความกลัวมากกว่า เพราะสามารถมองเห็นอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนเองได้ เช่น การกลัวที่สูงเกิดจากจินตนาการชอบคิดฝันถึงสิ่งต่างๆ โดยไม่มีเหตุผล ที่เด็กคิดว่าเป็นอันตรายเกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับ เช่น กลัวสุนัขเพราะเคยถูกสุนัขกัด เป็นต้น และเกิดจากการเลียนแบบหรือการเห็นแบบอย่าง เช่น เด็กกลัวเพราะมีแม่หรือพี่เลี้ยงเป็นคนที่ขลาดกลัวซึ่งเด็กได้เห็นเป็นแบบอย่าง วิธีการป้องกันและแก้ไขไม่ให้เด็กกลัว คือไม่ควรเอาสิ่งที่เด็กกลัวมาแหย่เพราะทำให้เด็กกลัวมากขึ้น วิธีการที่ดีคือต้องทำให้เด็กรู้ว่าเรายอมรับความกลัวของเด็กและควรเปิดโอกาสให้เด็กได้แต่ต้องสิ่งที่ทำให้เด็กกลัวด้วยวิธีการที่ค่อยเป็นค่อยไป คือให้เด็กได้สังเกตและทำตามแบบอย่างพฤติกรรมที่กล้าหาญของผู้อื่นพร้อมทั้งให้เหตุผลและให้คำชมเชยเพื่อเด็กจะได้หายกลัวสิ่งนั้น

2.2 ความโกรธ เด็กวัยนี้จะแสดงอารมณ์อย่างเปิดเผยตรงไปตรงมาจึงมีลักษณะที่รุนแรงและโต้ตอบสิ่งที่ทำให้โกรธหรือผู้ที่ทำให้โกรธและมักจะเข้าไปในลักษณะของการทำลาย เช่น กระแทกเท้า ล้มตุ๋นถ่วงถ่วงเกี๊ยว กับพื้นแล้วแผดเสียงร้องเพื่อระบายอารมณ์ ขว้างปาสิ่งของ ฯลฯ เด็กวัย 3-6 ปี เริ่มรู้จักใช้คำพูดระบายอารมณ์โกรธแทนการรุกรานด้วยกำลังกายเพราะพัฒนาการทางร่างกายยังไม่แข็งแรงพอ

2.3 ความรักความสัมพันธ์ของพ่อแม่และผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กที่มีมาตั้งแต่วัยทารกเป็นสิ่งที่สำคัญในการสร้างความรักความพอใจให้เกิดขึ้นแก่เด็ก โดยปกติเด็กวัยนี้มีประสบการณ์น้อย ตลอดเวลาที่ผ่านมามักจะได้รับความรักจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเป็นส่วนใหญ่ เด็กจึงมักจะมองโลกในแง่ดี มีความรักกว้างขวางเผื่อแผ่ไปยังสัตว์เลี้ยงและของเล่นที่ไม่มีชีวิตด้วย เด็กจะรักทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเขาโดยไม่มีการเลือกที่รักมักที่ชัง เด็กจะแสดงความรักโดยการเข้าไปอยู่ใกล้บุคคลที่ตนรักเพื่อให้เขาเอาอกเอาใจยิ้มหัวเราะด้วย และในขณะเดียวกันเด็กก็รู้จักการประจบเอาใจผู้อื่นและจะทำตามคนที่ตนรัก แม้กระทั่งสัตว์เลี้ยงเด็กก็แสดงอารมณ์อย่างเปิดเผย

2.4 ความอิจฉาเป็นอารมณ์ผสมระหว่างความโกรธความกลัวและการขาดความรักความอบอุ่นร่วมกัน ความอิจฉาเกิดจากพ่อแม่ซึ่งเคยให้ความรักแก่เด็กแล้วเปลี่ยนไปให้ความรักแก่คนอื่น เช่น น้องที่เกิดใหม่ ในวัย 2-5 ปี เมื่อแม่มีน้องใหม่ แม่และคนอื่นๆ จะหันไปสนใจน้องใหม่จนลืมเด็ก เมื่อความรักถูกเปลี่ยนมือเช่นนี้ เด็กย่อมจะมีความรู้สึกอิจฉาเป็นธรรมดาเพราะเด็กรู้สึกว่ามีคนมาแย่งความรักไปจากตน เด็กจะแสดงความอิจฉานองด้วยการแกล้งน้อง ทูบตีน้อง บางคนก็เรียกร้องความสนใจให้กลับคืนมาด้วยการถอยหลังกลับไปเป็นเด็กทารกอีก เช่น ปัสสาวะรดที่นอน โยนขี้ฉ้อ กัดเล็บ ดุนนิ้ว พ่อแม่อาจแก้ได้ด้วยการทำงานให้เด็กรู้ว่าน้องเป็นสมบัติของเขา เขามีส่วนเป็นเจ้าของและขณะเดียวกันพ่อแม่ก็ให้ความสนใจต่อเขาด้วย ปัญหานี้จะค่อยๆ หดไป การป้องกันไม่ให้เกิดมีอารมณ์อิจฉาต้องคำนึงถึงหลัก “ความเป็นเจ้าของ” เมื่อมีใครเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ในครอบครัวควรมอบความเป็นเจ้าของให้เด็กและในขณะเดียวกันพ่อแม่ก็ต้องให้ความรักความสนใจเด็กให้เท่าเดิมเพราะเด็กเล็กๆ ต้องการความรักความสนใจจากพ่อแม่แต่เพียงผู้เดียว ต้องการสิทธิและความเป็นหนึ่งในครอบครัวจนกว่าเด็กจะได้เรียนรู้การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ถึงคนอื่น

2.5 ความสนใจและความอยากรู้อยากเห็นแม่เด็กวัยนี้จะมีความสนใจในระยะเวลาอันสั้น 10-15 นาที แต่เด็กมีความอยากรู้อยากเห็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเขา เด็กจึงชอบซักถามบ่อย ๆ เช่น

“นั่นอะไร?” เป็นต้น พ่อแม่ต้องเข้าใจและใจเย็นอธิบายถึงสิ่งต่างๆ ด้วยภาษาง่ายๆ ไม่ควรพูดตบตบหรือดูว่าจนเด็กไม่กล้าถาม เด็กส่วนใหญ่ที่มีความอยากรู้อยากเห็นมักจะเป็นไปในรูปพฤติกรรมหรือและทำลายเหมือนเด็กชนคือ มือจะอยู่ไม่นิ่ง ชอบจับนั่นจวนนี่ หรือสิ่งของออกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย เช่น เด็กจะรื้อนาฬิกาออกดูว่าข้างในมีอะไร ผู้ใหญ่ที่ไม่เข้าใจจะโกรธและดุเด็กว่า “ชน” เสมอ

3. พัฒนาการทางสังคม เด็กปฐมวัยจะเรียนรู้เข้าใจและใช้ภาษาได้ดีขึ้น พ่อแม่และผู้ที่อยู่ใกล้ชิดตลอดจนครูที่ได้อบรมสั่งสอนเพื่อให้เด็กเข้าใจถึงวัฒนธรรม ค่านิยมและศีลธรรม โดยเริ่มจากสิ่งที่ย่าง เช่น การพูดจาสุภาพ การเคารพกราบไหว้ ฯลฯ เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ดังนั้น เมื่อเข้าไปอยู่ในโรงเรียนอนุบาลเด็กจะรู้จักคบเพื่อน รู้จักการผ่อนปรน รู้จักอดทนในบางโอกาส รู้จักการให้และการรับ Piaget (1952, 37) นักจิตวิทยา กลุ่มที่เน้นความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) ได้กล่าวไว้ว่า เด็ก 3-6 ปี เรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมจากเพื่อนในโรงเรียนอนุบาลหรือเพื่อนบ้านวัยเดียวกัน แต่เด็กวัยนี้ยังเข้าใจถึงความถูกต้องและความผิดไม่ลึกซึ้งนัก ลักษณะทางสังคมของเด็กวัยนี้ เช่น เด็กวัยนี้จะมีเพื่อนน้อยและมักจะเปลี่ยนเพื่อนเสมอเพราะสังคมของเด็กวัยอนุบาลไม่แน่นอน เด็กจะรู้จักเสียสละของบางอย่างเพื่อให้ได้สิ่งอื่นที่ตนพอใจมาแทน เด็กวัยนี้จะเล่นรวมกันทั้งสองเพศอย่างสนุกสนาน แต่เด็กวัยนี้แม้จะมีการทะเลาะกันบ่อยแต่เด็กก็จะคืนดีกันในระยะเวลาต่อมาเพราะเด็กลืมนง่าย เด็กจะช่างพูดชอบอ้างหลักฐาน เช่น “ผมวิ่งเก่งกว่าเธอ” เป็นต้น เด็กจะทำตามผู้ใหญ่ได้ง่าย ไม่ดื้อดึงและมีความรับผิดชอบมากขึ้นสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมได้ มีความละเอียดใจและการเข้าใจถึงการเสื่อมเสียชื่อเสียงจึงสามารถเลือกคบกับเพื่อนได้ดีขึ้น สุดท้ายเด็กวัยนี้จะสนุกสนานอยู่กับการเล่นละครเพราะเด็กวัยนี้มีจินตนาการกว้างขวางเรื่องที่เล่นอาจคิดขึ้นเองหรือเลียนแบบโทรทัศน์ ดังนั้น พ่อแม่ควรเอาใจใส่เด็กในการดูรายการโทรทัศน์ที่เหมาะสม

4. พัฒนาการทางสติปัญญา เด็กวัยนี้มีความสามารถในการใช้ภาษาได้เป็นอย่างดี เด็กจะเรียนรู้คำศัพท์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะแล้วเด็กอายุ 3 ปี จะรู้จักคำศัพท์ประมาณ 3,000 คำ และเด็กสามารถใช้คำวลีและประโยคในการแสดงบทบาทตามแบบอย่างโทรทัศน์ได้ รู้จักใช้ท่าทางประกอบคำพูด เด็กจะช่างซักถามมักมีคำถามว่า “ทำไม” “อย่างไร” แต่ก็ไม่สนใจคำตอบและคำอธิบาย คำพูดของเด็กวัยนี้สามารถพูดประโยคยาวๆ ที่ต่อเนื่องกันได้ สามารถเล่านิทานสั้นๆ ให้จบได้ และมักเอาเรื่องจริงปนเรื่องสมมติเมื่อเด็กเริ่มเข้าวัย 5 ปี พัฒนาการทางภาษาจะสูงมาก สามารถตอบคำถามตรงเป้าหมายชัดเจนและสั้น การซักถามน้อยลงแต่จะสนใจเฉพาะเรื่องไป นอกจากนี้การเล่านิทานของเด็กในวัยนี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาที่ดีของการเรียนรู้ในช่วงวัยต่อไป (น้ำฝน ปิยะ, 2543, 67)

ความสามารถทางสติปัญญาของเด็กในวัยนี้ที่พบว่ามีมากอีกด้านหนึ่ง คือ ความสามารถในการจินตนาการและการสร้างเรื่อง ดังนั้นจึงเป็นโอกาสเหมาะที่ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมจินตนาการของเด็กให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยอาศัยนิทานบทละครและภาพยนตร์ต่างๆ วิธีการส่งเสริมให้เด็กมีจินตนาการต่อไป คือ การกระตุ้นให้กำลังใจให้เด็กเล่าต่อไปและให้คำชมหรือรางวัล เมื่อเด็กเล่าจบควรจัดหาเวลาพิเศษหรือโอกาสพิเศษ เช่น “ชั่วโมงเล่านิทาน” “วันนิทานสุดสัปดาห์” เป็นต้น อย่างไรก็ตามพบว่าเด็กวัยนี้ไม่มีพัฒนาการเกี่ยวกับการจัดประเภทสิ่งของเป็นหมวดหมู่ ไม่มีพัฒนาการในเรื่องความคงตัวในเรื่องขนาดน้ำหนักและปริมาตร เช่น ทดลองรินน้ำจำนวนเท่ากันใส่ลงในแก้ว 2 ใบ ใบหนึ่งมีลักษณะเรียวยาว อีกใบหนึ่งใหญ่และเตี้ย แล้วถามเด็กว่าน้ำในแก้วไหนมากกว่ากัน เด็กจะตอบว่าน้ำในแก้วใบเรียวยาวมากกว่าเพราะเด็กเห็นว่าระดับน้ำสูงกว่า ที่เป็นดังนี้เพราะความคิดความเข้าใจ

ของเด็กขึ้นอยู่กับความรู้หรือสิ่งที่เห็นด้วยตา

พัฒนาการข้างต้นเห็นได้ว่าเด็กวัยนี้เป็นวัยที่มีพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ด้านที่พร้อมเข้าสู่การเรียนรู้สังคมที่กว้างและหลากหลายขึ้น ดังนั้นผู้ที่เลี้ยงดูเด็กหรือผู้ที่ใกล้ชิดจึงควรมีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กวัยนี้ เพื่อความเข้าใจในลักษณะเฉพาะของวัยเด็ก อีกทั้งเป็นแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการให้สามารถเติบโตแข็งแรงสมบูรณ์พร้อมทั้งทางร่างกาย สังคม อารมณ์และสติปัญญา

ปัจจัยที่ส่งเสริมพัฒนาการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2536, 7-11) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. อาหาร อาหารมีความสำคัญต่อชีวิตตั้งแต่อยู่ในท้องแม่ เด็กจำนวนมากขาดอาหารตั้งแต่อยู่ในท้องแม่ และมีน้ำหนักแรกคลอดต่ำกว่า 2500 กรัม ระยะเวลาหลังคลอดถึง 6 เดือน เป็นระยะที่ควรได้รับอาหารที่เหมาะสมที่สุด คือ นมแม่ ซึ่งมีคุณค่าทุกอย่างพร้อม เมื่อเด็กอายุ 3 เดือน ควรเริ่มให้อาหารเสริมโดยเริ่มทีละอย่างและทีละน้อย จนเด็กได้รับอาหารเสริมครบ 5 หมู่ เด็กต้องการอาหารในปริมาณและคุณภาพที่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย

2. ความรักและความเอาใจใส่ มนุษย์ทุกคนต้องการความรักความอบอุ่น ความรู้สึกปลอดภัยและความไว้วางใจกัน สิ่งเหล่านี้เป็นอาหารใจและเป็นรากฐานที่สำคัญมาก ถ้าพ่อแม่และครูเข้าใจเด็ก รู้จักตอบสนองความต้องการเด็กอย่างเหมาะสมและสามารถสร้างความผูกพันทางใจกับเด็กได้อย่างดีแล้ว เด็กจะมีอารมณ์แจ่มใส เจริญเติบโตไว ร่าเริงน่ารัก เมื่อโตขึ้นจะมีความมั่นใจในตัวเองและมองโลกในแง่ดี รู้จักปรับตัวอยู่กับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี ตรงข้ามกับเด็กที่ไม่มีพ่อแม่ผู้ดูแลเอาใจใส่ มักจะเป็นเด็กหงอยเหงาและอาจมีลักษณะที่มีปัญหาในการปรับตัว ซึ่งแก้ไขได้ยาก ฉะนั้นถ้าเราต้องการให้เด็กสมองดี เรียนดี มีน้ำใจงาม เราต้องปูพื้นฐานทางจิตใจให้กับเด็กด้วยการอยู่ใกล้ชิดดูแลเด็ก รู้จักชื่นชมกับความสามารถต่างๆ ที่เด็กทำได้ ทารกที่กินนมแม่ จะได้รับสัมผัสทางกายและความอบอุ่นทางจิตใจในขณะที่อุ้มลูกมองหน้าลูก ยิ้มกับลูก ความใกล้ชิดสนิทสนมนี้มีส่วนช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กอีกทางหนึ่ง เมื่อเด็กโตขึ้นควรให้โอกาสเด็กทำอะไรด้วยตัวเองบ้าง เช่น ให้เด็กเดินเอง ให้รู้จักรับประทานอาหารเอง แม้จะหกเลอะเทอะบ้างในระยะแรก การให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตัวเองในเรื่องต่างๆ จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านดีขึ้น ซึ่งทำให้เด็กมีความพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งอื่นๆ ต่อไปได้ดีด้วย

3. การเล่น การเล่นเป็นกิจกรรมที่ทำให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน ในขณะที่เด็กเล่น เด็กจะใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ ฝึกการใช้ภาษา ฝึกการแก้ปัญหา เรียนรู้การปรับตัว และได้ผ่อนคลายความตึงเครียด พ่อแม่และครูจึงต้องเข้าใจในคุณค่าของการเล่น เตรียมอุปกรณ์และกิจกรรมการเล่นให้เหมาะสมเพื่อให้การเล่นเกิดประโยชน์แก่เด็กมากที่สุด

4. การฝึกทางภาษา ประสบการณ์ทางภาษา โดยเฉพาะการฟัง และการพูดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคมของเด็กมาก การที่พ่อแม่พูดคุยกับลูกตั้งแต่ลูกยังพูดไม่ได้ ดูผิวเผินเหมือนเป็นสิ่งเหลวไหล แต่ที่จริงแล้วเป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่ง เมื่อเด็กโตขึ้นเด็กควรได้รับประสบการณ์ทางภาษาจากการรู้จัก ชื่อ สิ่งของ บุคคล สิ่งที่ทำในชีวิตประจำวัน เช่น ฟังเพลง ร้องเพลง ฟังนิทาน และเรื่องราวต่างๆ เมื่อเด็กอยู่ในวัย 3 - 6 ปี เด็กจะมีความสนใจในการฟังและพูดมากขึ้น ฉะนั้นผู้ใหญ่ควรฟังเด็กเล่าเรื่องที่เขาสงสัย ตอบคำถามของเด็ก รับฟังความคิดเห็นของเด็กเสมอ ควรหาหนังสือมาอ่านให้เด็กฟัง หากพาให้เด็กดูและชวนเด็ก

พูดคุย การตอบและถามคำถามเด็ก การเล่นเกมที่เด็กต้องใช้ภาษา เป็นสิ่งที่พ่อแม่และครูควรนำมาใช้กับเด็ก ในวัยนี้มากที่สุด การที่เด็กได้มีพัฒนาการด้านภาษาเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเด็กจะสามารถบอกความรู้สึกนึกคิด และความต้องการของตนได้ ผู้ใหญ่ก็จะสามารถสอนสิ่งต่างๆ ให้เด็กเข้าใจการกระทำต่างๆ ตามเหตุและผล เป็นการวางพื้นฐานของการใช้ภาษาและความคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กในด้านอื่นๆ อย่างยิ่ง

5. สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมที่สำคัญต่อเด็กอย่างยิ่ง คือ ตัวบุคคล ซึ่งได้แก่ พ่อแม่และครู ครอบครัวที่สัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูกอบอุ่นราบรื่น พ่อแม่ยอมรับสภาพและความสามารถของลูก มีความขัดแย้งในการอบรมลูกน้อยที่สุด สุขภาพจิตและกายของพ่อแม่เป็นปกติ จะช่วยให้พัฒนาการของเด็กดำเนินไปได้ดี เมื่อเด็กไปโรงเรียน ความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับเด็ก และเด็กกับเด็กมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางสังคม อารมณ์และจิตใจของเด็กมาก ครูจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรักความเข้าใจเด็กและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก เพื่อให้เด็กเกิดความอบอุ่นใจ และไว้วางใจในตัวครู กล้าพูดกล้าแสดงออก สิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุดสำหรับเด็ก คือ ตัวบุคคลที่เด็กยึดเป็นแบบอย่าง การสอนให้เด็กเก่ง ให้ดีนั้น วิธีที่ดีก็คือ การเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก กิริยา ท่าทาง การกระทำทุกอย่างของผู้ใหญ่ เป็นสื่อให้เด็กเลียนแบบ ฉะนั้นเมื่อเด็กทำผิดสิ่งแรกที่ผู้ใหญ่จะต้องพิจารณา คือ สิ่งแวดล้อมของเด็ก การแก้ปัญหาจึงต้องแก้ที่สิ่งแวดล้อมหรือตัวผู้ใหญ่ด้วย

ดังนั้นเด็กจะมีการพัฒนาการได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับความพร้อมของปัจจัยต่างๆ ด้าน ทั้งด้านอาหาร ความรัก ความเอาใจใส่ การเล่นเกม การฝึกทางภาษา และสิ่งแวดล้อมทุกด้านมีอิทธิพลในการส่งเสริมสนับสนุนในการเจริญเติบโตของเด็กเพื่อเข้าสู่ความพร้อมของพัฒนาการในวัยต่อไป

การส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

พัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงวัยมีความสำคัญที่ควรมีการเตรียมความพร้อมให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย โดยมีเกณฑ์ที่นิยมใช้ในการวัดพัฒนาการของเด็กเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กวัยเดียวกัน คือแบบทดสอบพัฒนาการของเดนเวอร์ (Denver Developmental Screening Test: DDST) ของ ดร. วิลเลียม เค แฟรงเคนเบอร์ก (Dr. William K. Frankenberg) ที่ประเมินพัฒนาการ 4 ด้านที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของมนุษย์ประกอบด้วย พัฒนาการทางการช่วยเหลือตนเองและสังคม (Personal-Social) พัฒนาการด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก (Fine Motor-Adaptive) พัฒนาการด้านภาษาและการได้ยิน (Language - Hearing) และพัฒนาการด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ (Gross Motor) ซึ่งพัฒนาการทั้ง 4 ด้านนี้สามารถนำมาปรับเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัยตามด้านต่างๆ (นิตยา ไทยาภิรมย์ จุฑามาต ไซติบาง สมจิต เกียรติวัฒนเจริญ และ นพวรรณ รัตนดำรงอักษร, 2551, 256-259)

1. ส่งเสริมพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว

เด็กปฐมวัยเป็นวัยที่มีความสำคัญมากในการพัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว ควรฝึกฝนให้เด็กได้ใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่และกล้ามเนื้อมัดเล็ก จากการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาการด้านต่างๆ เช่น การวิ่ง การฝึกทรงตัว เพื่อส่งเสริมกล้ามเนื้อมัดใหญ่ หรือการฝึกให้เด็กได้หยิบจับของเล็กๆ การวาดภาพระบายสี ก็จะช่วยฝึกฝนการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กได้เป็นอย่างดี (บุญเลี้ยง ทุมทอง และ ทิพาพร สุจจารี, 2554, 89)

2. ส่งเสริมพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์

จินตนาการของเด็กในวัยนี้จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาให้กับเด็กอย่างมาก โดยเฉพาะในด้านความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากความคิดจินตนาการของเด็ก เมื่อได้ทำกิจกรรม เช่น การเล่นต่อเติม วาดภาพ เล่าเรื่องหรือการเล่นบทบาทสมมติก็เป็นกิจกรรมที่ควรสนับสนุนเพราะนอกจากเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แล้วยังเป็นการส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายและสังคมอีกด้วย อีกทั้งกิจกรรมสร้างสรรค์ยังสามารถพัฒนาจิตใจได้อย่างมีคุณภาพ คือ ให้เป็นผู้มีความอดทนเพราะต้องสร้างสรรค์ผลงานของตนจนสำเร็จ จะสร้างความภูมิใจต่อตนเองหรือสร้างความรู้สึที่ดีต่อตนเองได้ เนื่องจากการเปิดโอกาสให้เด็กพึ่งตนเองในการทำสิ่งต่างๆ ตามความสามารถ เป็นการกระตุ้นให้เด็กตระหนักถึงควมมีคุณค่าในตนเอง เด็กจะเป็นผู้มีความมั่นใจและกล้าที่จะเผชิญปัญหา ในขณะที่เดียวกันเด็กจะได้รับการพัฒนาทางสังคม เพราะเด็กจะได้มีโอกาสทำงานร่วมกับเพื่อน เด็กจึงเรียนรู้การแก้ปัญหาการทำงาน รู้จักปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม เมื่อเด็กสร้างผลงานสิ้นสุดแล้ว การชักชวนให้เด็กชื่นชมผลงานของตนเอง เป็นการปลูกจิตสำนึกเด็กให้เห็นคุณค่าของศิลปะที่ตนสร้างขึ้น และฝึกฝนการแสดงออกชื่นชมในความสวยงาม สร้างความเพลิดเพลินและความสุขจากสิ่งใกล้ๆ ตัวตัวเอง

3. ส่งเสริมการฝึกหน้าที่ความรับผิดชอบในชีวิตประจำวันและส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

เด็กวัยนี้สามารถเรียนรู้หน้าที่และความรับผิดชอบจากการฝึกให้เด็กได้ช่วยเหลือตัวเองในกิจกรรมประจำวัน ง่ายๆ เช่น หยิบเสื้อผ้า ตักข้าวกินเอง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นการฝึกให้เด็กได้เรียนรู้ถึงหน้าที่และคุ้นเคยกับการทำกิจกรรมด้วยตนเอง ทั้งนี้ผู้ที่ดูแลเด็กควรให้คำชม เมื่อเด็กสามารถทำกิจกรรมนั้นได้เอง เพื่อเป็นการเสริมแรงให้เด็กเกิดความภูมิใจและอยากที่จะเรียนรู้ทำอะไรด้วยตนเองเพิ่มขึ้น การที่พ่อแม่หรือผู้ดูแลช่วยเหลือเด็กด้วยความรัก จะทำให้เด็กมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ส่งเสริมการเป็นตัวของตัวเอง และการนับถือตนเอง พร้อมกับช่วยให้เด็กรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้ทำดี (Gordon, Hymes & Browne, 1995, 214) นอกจากนี้ ควรพยายามหาโอกาสในการสอนเด็กให้เป็นมนุษย์ที่ดี ได้แก่ 1) สอนให้รู้จักหน้าที่ของตน คือ ให้เด็กมีความรับผิดชอบในหน้าที่ เช่น หน้าที่ของการเป็นลูกที่ดี เชื่อฟังผู้ใหญ่ มีระเบียบวินัย เก็บของเล่นเข้าที่หลังเลิกเล่น กินนอนเป็นเวลา ฯลฯ 2) สอนให้รู้จักผิด มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป คือ ทำสิ่งที่ดีงาม ไม่ทำสิ่งที่ไม่ดีทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้ใหญ่ และสอนให้มีความกตัญญูต่อบุคคล คือ ให้เด็กมีความสำนึกคุณต่อผู้มีพระคุณทั้งหลายทั้งพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ครูอาจารย์ ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ฯลฯ พร้อมทั้งหาทางตอบแทนบุญคุณให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ก็จะเป็นส่วนช่วยพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กอีกทาง (ขวัญฟ้า รังสิยานนท์, 2552, 89)

4. ส่งเสริมการเข้าสู่สังคมภายนอกครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนมากที่สุดของเด็กวัยนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงจากสังคมภายในครอบครัว ไปสู่สังคมที่กว้างขึ้นจากโรงเรียนหรือกลุ่มเพื่อนที่เด็กต้องเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคมได้เป็นอย่างดี คือ กิจกรรมการเล่นร่วมกับผู้อื่นเพราะนอกจากจะฝึกการอยู่ร่วมกับผู้อื่นแล้ว เด็กยังสามารถเรียนรู้ว่าพฤติกรรมใดเป็นที่ยอมรับหรือพฤติกรรมใดที่สังคมไม่ยอมรับ

5. ส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษา

พัฒนาการด้านภาษาเป็นพัฒนาการที่เด็กมีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตามวัยซึ่งเมื่อเด็กมาถึงวัยนี้ สิ่งที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการได้ คือ การฝึกให้เด็กได้พูดคุยจากการเล่าเรื่องเพื่อดูว่าเด็กมีความเข้าใจในภาษาที่พูดมากน้อยเพียงใด และพ่อแม่ควรแสดงความชื่นชมกับการกระทำของเด็ก เมื่อเด็กทำถูกต้องเหมาะสมเพื่อ让孩子เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและกล้าแสดงออกมากขึ้น (Brewer, 2001, 176)

สรุป

เด็กปฐมวัยเป็นวัยพื้นฐานที่สำคัญของชีวิตเพราะเป็นวัยที่มีพัฒนาการด้านต่าง ๆ เปลี่ยนแปลง พัฒนาอย่างชัดเจน โดยเด็กวัยนี้จะเป็นพลังที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ อนาคตของประเทศชาติจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพของเด็กที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา การจัดการกิจกรรมต้องส่งเสริมเพื่อให้เกิดพัฒนาการในทุก ๆ ด้านที่เหมาะสมกับวัยตลอดจนสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งยังมีคุณภาพจิตใจที่ดีสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญฟ้า รังสิยานนท์. (2552). การพัฒนารูปแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็μπฐมวัย. คุษภูนิพนธ์ ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สังคมวิทยา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จรรยา เผือกภู. (2553). พัฒนาการของเด็กวัยต่างๆ. สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2557, จาก [http:// learner.in.th/file/manita](http://learner.in.th/file/manita).
- นิตยา ไทยาภิรมย์ จุฑามาศ ไชติบง สมจิต เกียรติวัฒน์เจริญ และ นพวรรณ รัตนดำรงอักษร. (2551). พัฒนาการตนเองของเด็กในโครงการศูนย์ศึกษาด็กเล็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. **พยาบาลสาร**. 32(3), 60-71.
- น้ำฝน ปิยะ. (2543). การใช้นันทนาการเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยอนุบาลระยะของ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญเลี้ยง ทูมทอง และ ทิพาพร สุจาวรี. (2554). การพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็กของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในจังหวัดมหาสารคามที่มีอายุ 2-8 ปี โดยการใช้กิจกรรมศิลปะบำบัด. ใน **รายงานสืบเนื่องจากการประชุมทางวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัย มสธ. วิจัยประจำปี 2554**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พีระพร รัตนาเกียรติ. (2549). รายงานการวิจัยผลของการบันทึกประสบการณ์วิทยาศาสตร์ที่มีผลต่อความสามารถด้านมิติสัมพันธ์. **วารสารการศึกษาปฐมวัย**. 1(มกราคม), 67-76.
- ราศี ทองสวัสดิ์. (2540). **เข้าใจเด็กก่อนวัยเรียน**. กรุงเทพฯ: เจริญผล.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). **การศึกษาคุณภาพที่เป็นมาตรฐานของเด็กไทยที่สังคมต้องการ**. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2536). **กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาเด็กอนุบาล (เกมการศึกษา).**

กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน.

Brewer, J. A. (2001). **Introduction to Early Childhood Education: Preschool Through Primary Grades.**

(5th ed.) Boston: Pearson Education Development of Self - Regulat.

Bloom, B. (1998). **Stability and Change in Human Characteristics.** New York: John Wiley.

Gesell, A. (1940). **The First Five Years of life: A Guide to the Study of the Preschool Child.**

New York: Harper.

Gordon, A. M. ; Hymes, J. L. & Browne, K. W. (1995). **Beginnings & Beyond.** (4th ed.). New York: Delmar

Publishers.

Hurlock, E. B. (1970). **Child Development.** (5th ed.). New York: McGraw-Hill.

Piaget, J. (1952). **The Original Of Intelligence in Children.** Boston: Merrill.

Sprinthall, R. C. (1990). **Educational Psychology a Development Approach.**

New York: McGraw-Hill Publishing.